

ჯოგოსი

წელიწდეული ელინოლოგიასა
და ლათინისტიკაში

1

თბილისი
2003

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეციისტიკის ინსტიტუტი

●
პროგრამა «ლოგოსი»

პუბლიკაციები და ღონისძიებები კლასიკური ფილოლოგიის,
ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეციისტიკის სფეროში

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Institute of Classical Philology, Byzantine and Modern Greek Studies

●
PROGRAM «LOGOS»

Publications and Activities in Classical Philology,
Byzantine and Modern Greek Studies

ლოგოსი • Logos

თბილისი • Tbilisi

2003

LOGOS

**The Annual of Greek and
Roman Studies**

1

ლოგოსი

ნელინდეული ელინოლოგიასა
და ლათინისტიკაში

1

სარედაქციო კოლეგია:

ვალერი ასათიანი (რედაქტორი)
ქეთევან ნადარეიშვილი
მანანა ფხაკაძე
მაკა ქამუშაძე
თინათინ ყაუხჩიშვილი

Editorial Board:

Valeri Asatiani – Editor-in-Chief
Tinatin Kauhchishvili
Ketevan Nadareishvili
Manana Pkhakadze
Maka Khamushadze

ISBN 99940-762-8-0

© ლოგოსი, ნელინდეული, 2003

პროგრამა „ლოგოსი“

ილია ჭავჭავაძის გამზირი 13, თბილისი 0179
ტელ. 25-02-58, ფაქსი 22-11-81, ელ. ფოსტა logos@caucasus.net

Program "Logos"

13 Chavchavadze ave., 0179 Tbilisi, Georgia
Tel.: (+995 32) 22 11 81/ 25 02 58, Fax: (+995 32) 22 11 81
E-mail: logos@caucasus.net, greekstudies@caucasus.net

სარჩევი
CONTENTS

ჭედეა აბულაშვილი, ბერძნული საშობაო მისტერია	9
Medea Abulashvili, The Greek Christmas Mystery.....	14
ვალერი ასათიანი, მისიონერობის ისტორიისათვის ბიზანტიაში	15
Valeri Asatiani, On the History of Missions in Byzantine.....	25
შუშანიკ ასათიანი, მელანია რომაელის ცხოვრების ქართული თარგმანებისათვის	27
Shushanik Asatiani, For the Georgian Interpretation of <i>The Life of Melania from Rome</i>	30
თამარ აფციური, თავისუფალი ნების იდეა გრიგოლ ნოსელის „მოსეს ცხოვრების“ მიხედვით.....	31
Tamar Apziauri, Die Idee der Willensfreiheit nach dem "Leben des Mose" Gregors von Nyssa	45
ქეთევან ბეზარაშვილი, ეფრემ მცირის მთარგმნელობითი ტენდენციებისათვის: დინამიკური ეკვივალენტის ტიპის თარგმანი ელინოფილური მახასიათებლებით.....	46
Ketevan Bezarashvili, Translation Tendencies of Ephrem Mtsire: Translation of the Type of Dynamic Equivalence with Hellenophile Peculiarities	82
ქეთევან ბეზარაშვილი, ფორმალური ეკვივალენტის ტიპის თარგმანის მახასიათებლები გრიგოლ ღვთისმეტყველის ლიტურგიკული ჰომილიების ეფრემ მცირისეულ ვერსიაში	84
Ketevan Bezarashvili, The Peculiarities of the Translation of Formal Equivalence in Ephrem Mtsire's Version of the the Homilies of Gregory the Theologian.....	110
ავეტლანა ბერიკაშვილი, დატივის გაქრობა ბერძნულ ენაში	111
Svetlana Berikashvili, The Disappearance of Dative in Greek Language ...	117

იმეზე გაგუა, ოქტავიანუს ავგუსტუსი და პრინციპატის ხანის „აბოტო პოეზია“	118
Iamze Gagua, Augustus and the Laudatory Poetry of the Principate Age ...	134
ცისანა გიგაური, სიცილის ანტიკური მოდელი ფრანსუა რაბლეს „გარგანტუა და პანტაგრუელში“	135
Tsisana Gigauri, Antique Model of Laugh in "Gargantua and Pantagruel" by Fransua Rable	143
ქეთევან გურჩიანი, ძველი ბერძნული ლოცვის ერთი თავისებურების შესახებ	144
Ketewan Gurtschiani, Über eine Eigenart des altgriechischen Gebets	151
ირინე დარჩია, მენამული ხალიჩის ფუნქციისათვის ესქილეს „აგამემნონში“	152
Irine Darchia, For the Function of Purple Carpet in the <i>Agamemnon</i> by Aeschylus	158
ნინო დვალიძე, დიმიტრის ხაძისის „ორმაგი წიგნის“ ჟანრის დადგენისათვის	159
Nino Dvalidze, For the Identification of the Genre of the Book by Dimitris Khadzis "The Double Book"	169
თეა დულარიძე, ტერმინ <i>ἄγγελος</i> -ის გაგებისათვის ჰომეროსის ეპოსში	170
Tea Dularidze, For the Interpretation of the Concept of <i>ἄγγελος</i> in Homer's Epos	182
ნესტან ეგეტაშვილი, დიონისეს მეტამორფოზები ნონოს პანოპოლისელის „დიონისიაკას“ მიხედვით	183
Nestan Egetashvili, Dionysos' Methamorphosis in the "Dionysiaca" of Nonnos	196
თამარ თარხნიშვილი, ქურუმთა ფუნქციები პავსანიასის „ელადის აღწერილობის“ მიხედვით	198
Tamar Tarkhnishvili, Duties and Functions of Priests According to the <i>Description of Hellas</i> by Pausanias	207
თამარ მირიანაშვილი, კლემენს ალექსანდრიელის თვალსაზრისი ანტიკურ ხელოვნებაზე	208
Tamar Mirianashvili, The Clement of Alexandria's Conception of the Ancient Art	223

მაგდა მჭედლიძე, <i>მამა, დედა, შვილი</i> – როგორც მეტაფიზიკური ტერმინები ნეოპლატონიზმში და მათი გააზრება იოანე პეტრიწის „განმარტებაში“	224
Magda Mchedlitzé, <i>Le père, la mère, l'enfant – comme les termes métaphysiques néoplatoniciens et ses explications par Ioané Petritsi</i>	241
დავით პაიჭაძე, სიყვარულის კონცეფცია და მისი ფუნქცია ისტორიულ დრამაში „ოქტავია“	242
Давид Паичадзе, Функция концепции любви в исторической драме «Октавия».....	246
პაია რაფავა, N Sin 50 ხელნაწერის ერთი ცნობის შესახებ.....	247
Maia Raphava, On One Note of the Georgian Ms N Sin 50.....	259
ნანი რევიშვილი, ინდივიდუალურისა და მსოფლმხედველურის ურთიერთმიმართება სენეკას „მედეაში“	261
Nani Revishvili, The Individual and Conceptional Interrelation in Seneca's "Medea"	265
მარი ფიჩხაძე, ტერენციუსის კომედიათა სიუჟეტები.....	267
Мари Пичхадзе, Сюжеты комедий Теренция	298
გიორგი ქაჯაია, ბერძნული ფრესკული წარწერების ისტორიიდან	300
Георгий Каджаиа, Из истории греческих фресковых надписей	308
ნინო ქაჯაია, ლიტანია და პროსკომიდიის (ეჰამსნირვის) ლოცვა წინაანაფორულ რიტუალში	309
Нино Каджаиа, Литания и молитва проскомидии в преданафорном ритуале	334
ნანა ჩიკვატია, ეფთვიმე მთანმიდელის დამოკიდებულება „გარეშეთა სობრძნისადმი“	336
Nana Tchikvatia, L'attitude d'Euthyme l'Hagiorite envers la sagesse des autres	352
ნინო ჩხლაძე, ამძონების, ამძონობისა და ქალის როლისათვის ჰომეროსის ეპოსში	353
Нино Чихладзе, О роли амазонок, амазонства и женщины в эпосе Гомера.....	360
რუსუდან ცანავა, ტოტემიზმის შუქჩრდილები	361
Rusudan Tsanova, Totemism as a Conception	391

ნინო ცინცაძე, ოდისეესის მოგზაურობის დრო-სივრცული თავისებურებანი – ოგიგია და სქერია	393
Nino Tsintsadze, Spatial – Temporal Peculiarities in Odysseus' Travels – Ogygia and Scheria.....	398
ვიქტორია ჯუღელი, თეოდორიტე კვირელის სირიულიდან თარგმნილი ორი თხზულება	400
Victoria Jugeli, Two Works of Theodoret of Cyrus translated from Syriac ...	420

სვეტლანა ბერიკაშვილი

დატივის გაძრობა პირქულ ენაში

ბერძნული ენის განვითარების გარკვეულ საფეხურზე მოხდა დატივის (მსჯემითის) გაქრობა. ძველ ბერძნულში, როგორც ცნობილია, ხუთი ბრუნვა არსებობდა, მათგან ახალმა ბერძნულმა ყველა ბრუნვა შეინარჩუნა, გარდა მიცემითისა. როდის გაქრა დატივი? რა მიზეზები ედო საფუძვლად მის გაქრობას?

ბერძნული ენა ინდოევროპულ ენათა ოჯახს მიეკუთვნება. საერთო ინდოევროპული ბრუნება კი საკმაოდ რთულ სისტემას წარმოადგენს, რადგან იგი მოიცავს სქესის, რიცხვისა და ბრუნვის კატეგორიებს. საერთო ინდოევროპულისათვის დამახასიათებელი იყო სამი სქესი: მამრობითი, მდედრობითი და საშუალო; სამი რიცხვი: მხოლობითი, ორობითი და მრავლობითი; რვა ბრუნვა: ნომინატივი, გენეტივი, დატივი, აკუსატივი, ინსტრუმენტალისი, ლოკატივი, აბლატივი, ვოკატივი. უძველეს ბერძნულ ტექსტებში ეს სისტემა უკვე გამარტივებული სახით გვევლინება. გამარტივების ტენდენცია საერთოდ დამახასიათებელია ენების ისტორიისათვის. უკვე თვით წინარეინდოევროპულ ენაში გვხვდებოდა მსგავსებები, როცა ერთი და იგივე ფორმა რამდენიმე ბრუნვაში გამოიყენებოდა. წინარეინდოევროპულ ენაში, რამდენადაც შედარებითი ენათმეცნიერება მისი აღდგენის საშუალებას გვაძლევს, ათემატური ფლექსიის მქონე (მე-3 ბრუნვა) გენეტივი და აბლატივი მხოლობით რიცხვში დაემსგავსა ერთმანეთს, ასე, რომ თუკი ბერძნულში ერთი და იგივე ფორმა

გვეხსენებება ინდოევროპული ენების შედარების საფუძველზე აღდგენილი საერთო ინდოევროპული ენა. თუმცა თვით ტერმინის შესახებ აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს. მაგისტრალითად, ა. მეიე აღდგენილ ენას ინდოევროპულ ენას უწოდებს, თ. გამყრე-ნიძე, ვ. ივანოვი – წინარეინდოევროპულს, რ. გორდეზიანი, ი. დარჩია, ს. შამანი-ძე – საერთო ინდოევროპულს, გ. ბაბინიოტისი – პროტოინდოევროპულს, ვ. გი-ლოვსკი – „ენა-საფუძველს“. ჩვენ მას წინარეინდოევროპულს ვუწოდებთ, ვინაიდან ეს ენა, რომელიც არსებობდა, რომ ეს ტერმინი უფრო ზუსტად ასახავს აღდგენილი ენის არსს.

კუსტ² გამოიყენება, როგორც გენეტივი და აბლატივი, ამაში ახალი არაფერია.

სანამ უშუალოდ მიცემითი ბრუნვის განხილვაზე გადავიდოდეთ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, წინარეინდოევროპულისთვის დამახასიათებელი რვა ბრუნვის ძირითადი ფუნქციების აღნიშვნა: ნომინატივი ქვემდებარის ბრუნვა იყო, ვოკატივი მიმართებისას გამოიყენებოდა, აკუზატივი პირდაპირი დამატების ბრუნვა იყო, გენეტივის სხვადასხვა დანიშნულება ჰქონდა, მაგრამ, ძირითადად, იგი მსაზღვრელის გამოსახატავად იხმარებოდა და კუთვნილებას აღნიშნავდა. დატივი უპირატესად ირიბი დამატების გამოსახატავად იხმარებოდა. აბლატივი ადგილის გარემოების ბრუნვა იყო და პასუხობდა კითხვაზე „საიდან?“ ინსტრუმენტალისი გამოსახატავა თუ რით ხდება მოქმედება, ლოკატივი ადგილის გარემოების ბრუნვა იყო და პასუხობდა კითხვაზე „სად?“ ძველი ბერძნული ენა ამ სამ უკანასკნელ ბრუნვას არ განასხვავებს, თუმცა მისი კვალი შეიძლება შევამჩნიოთ ზმნიზედურ მანარმოებლებში.

ნახევარზმნიზედური მანარმოებლები -φι (ინსტრუმენტალისის აღსანიშნავად), -თი (ადგილის გამოსახატავად), -θεν (ათვლის წერტილის აღსანიშნავად), როგორც ჩანს, ადრე ბრუნვების ნიშნებად გამოიყენებოდა. ჰომეროსის ენაში ეს მანარმოებლები ჯერ კიდევ მრავლადაა შემორჩენილი, მაგრამ ბრუნვების სისტემის ქმედით ნაწილს უკვე არ წარმოადგენს და ენის განვითარების შემდგომ პერიოდში საერთოდ ქრება.

ამგვარად, წინარეინდოევროპული ენიდან ძველ ბერძნულში მხოლოდ ხუთი ბრუნვა შემორჩა: ნომინატივი, გენეტივი, დატივი, აკუზატივი, ვოკატივი.³ ინსტრუმენტალისის, ლოკატივისა და აბლატივის ფუნქციები სხვა ბრუნვებს გადაეცა. უკვე აქ ჩანს სხვადასხვა ბრუნვის გაქრობის ტენდენცია, რის შედეგად ბრუნვების სისტემის გამარტივება ხდება.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დატივი ძველ ბერძნულში უპირატესად ირიბი დამატების გამოსახატავად იხმარებოდა, თუმცა მას ჰქონდა სხვა სპეციალური ფუნქციებიც, მაგალითად, არსებობდა „კუთვნილების“ „იარაღის“, „მიზეზის“, „მიმართების“, „დროის“, მიცემითი, რომელიც გამოსახატავა საგანს, რომლის სასარგებლოდ ან საზიანოდ ხდებოდა მ-

² Шантрен П., Историческая морфология греческого языка, перевод Боровского Я. М., Москва 1953, 13.

³ ზოგი მეცნიერი ვოკატივს ბრუნვად არ მიიჩნევს. მაგალითად, ი. სტამბაკოსი აზრით, ვოკატივი ბრუნვა კი არ არის, არამედ განსაზღვრული წინადადება, რომელიც მიმართვას გამოსატავს. დანვრილებით იხ.: Σταματάκος Ι., Ιστορία γραμματικής της Αρχαίας Ελληνικής και τα πορίσματα της συγκριτικής γλωσσολογίας τόμος Ι, Αθήναι 1949, 104-105.

დება და სხვ.⁴ ფუნქციების ეს მრავალფეროვნება, უპირველეს ყოვ-
 ნა, გამოწვეული იყო იმით, რომ ძველი ბერძნულის დატივი შეიცავს,
 გორც სუფთა მიცემითი ბრუნვის ფუნქციებს, ასევე ადგილის და
 ალის (ლოკატივი და ინსტრუმენტალისი) ბრუნვებისას.

„ინკრეტიზმის“ ეს მოვლენა, ანუ ხმარებიდან გასული ბრუნვების
 ექციების ერთ ბრუნვაში გაერთიანება ადის წინარეინდოევროპულ
 მდე: მას ახასიათებდა ხი და იუ სუფიქსების შემცველი დაბოლოებები,
 მელთაც არ ჰქონდათ მკაცრად განსაზღვრული მნიშვნელობები და
 რექტურა.⁵ ზოგი ასეთი დაბოლოება შეიძლება გამოყენებულიყო
 გორც მხოლობითი, ისე მრავლობითი რიცხვისათვის. მაგალითად,
 მავლობით რიცხვში სანსკრიტს ჰქონდა Instr. -bhiḥ და Dat. -bhyah, ძველ
 ჯურში Instr. -nu და Dat. -nu, თვით ბერძნულში თემატური სახ-
 ლების ლოკატივის დაბოლოება -οισι და ინსტრუმენტალისის -οις თანა-
 ზად გამოიყენებოდა, იმისდა მიუხედავად, თუ რა სინტაქსურ ფუნქციას
 ეღებდა. სხვადასხვა დიალექტმა ან ერთი ან მეორე ფორმა განა-
 ჯადა.

ხოლობით რიცხვში ათემატური დატივის დაბოლოება i, მაგალითად,
 ლში πιδί, ადის წინარეინდოევროპული ძველი დატივის *-i (რომელ-
 ხე *-ei ენაცვლება) და ლოკატივის *-i დაბოლოებებამდე. მრავლობით
 რცხვში ათემატური ბრუნებისას დატივის ბრუნვის ნიშნად აქვს ან -οις ან
 -οισι დაბოლოება. ეს დაბოლოებები არ მომდინარეობს წინარეინდოევ-
 რპულის დატივის ბრუნვის ნიშნიდან, -οις წინარეინდოევროპულის ინ-
 სტრუმენტალისის -οις დაბოლოებაა, ხოლო -οισι ლოკატივისა. ე. ი. და-
 ტივი ბერძნულში იყენებს დაბოლოებად ან ინსტრუმენტალისის, (მაგ.:
 ἄριστος) ან ლოკატივის ბოლოკიდურს (მაგ.: ἄριστοι).⁶ ამგვარად,
 ბრძნული დატივი შეითავსებს საკუთრივ მიცემითის, ინსტრუმენტალისის
 და ლოკატივის ფუნქციებს. ამისდა მიხედვით გვაქვს სუფთა მიცემითი,
 ადგილის მიცემითი და იარალის მიცემითი.

თავდაპირველად დატივთან წინდებულები არ გამოიყენებოდა, მაგრამ
 ასიკურ ეპოქაში ხდება ამ ბრუნვის ფუნქციების შესუსტება და ჩნდება
 მათან წინდებულებების გამოყენების საჭიროება. დატივთან წინდე-

⁴ ზ.: გორდენიანი რ., დარჩია ი., შამანიდი ს., ძველი და ახალი ბერძნული, შედარე-
 ბითი გრამატიკა, თბილისი, 2001, 166-167; Τζατζάνος, Α., Νεοελληνική σύνταξις (της
 κοινής δημοτικής), τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1956, 81-82.

⁵ ზ.: Порциг, В., Членение индоевропейской языковой области, перевод с немецко-
 го Браузе, Л. Ю. и Павлова, В. М., редакция и предисловие Десницкой, А. В., Мо-
 сква 1964, 136-138.

⁶ Шантрен, П., 1953, 15.
⁷ Μαυρομάτης, Ευ., Συνακτικὸς τῆς Αρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, Θεσσαλονίκη 1960, 11.

ბულები, ძირითადად, იმ შემთხვევებში გამოიყენება, როდესაც დატივი გამოხატავს ადგილმდებარეობას ან თანხლებას. ეს წინდებულებია: *έν, τόν, άπό, έπί, άμφί, περί, παρά, ύπό* და ზოგიერთი ე. წ. არასაკუთრივ წინდებული.⁸ ძვ. წ. IV საუკუნიდან კი დატივი გაქრობას იწყებს. მის ფუნქციებს ითავსებს გენეტივი და წინდებულიანი აკუზატივის აღწერითი ფორმები. სუფთა მიცემითი გენეტივით შეიცვალა, გამონაკლისია ჩრდილოეთ საბერძნეთის დიალექტები, სადაც დატივის ნაცვლად აკუზატივი გამოიყენება. მაგ.: *Κάμε μου την χάριν – κάμε με την χάριν*.⁹ დატივის გაქრობას წინდებულების ფუნქციების შეცვლა მოჰყვა: წინდებულები მხოლოდ ორ ბრუნვაზე განაწილდა – გენეტივსა და აკუზატივზე; თითოეული წინდებული მხოლოდ ერთ ბრუნვასთან შეიძლება გამოვიყენოთ, მაშინ, როცა, ძველ ბერძნულში იყო წინდებულები, რომლებიც ორ ან სამ ბრუნვასთან იხმარებოდა. ზოგი წინდებული საერთოდ გამოვიდა ხმარებიდან, მაგალითად, წინდებული *τόν*, რომელიც მხოლოდ დატივთან გამოიყენებოდა. თანამედროვე ენაში იგი გვხვდება გაქვავებულ გამოთქმებში, მაგალითად, *συν τοις άλλοις, συν γυναιξί και τέκνοις* და სხვ.¹¹

დატივის გაქრობის პირველი მაგალითები ძვ. წ. IV საუკუნიდან, ანუ ელინისტურ ეპოქაში ჩნდება, მაგრამ ახ. წ. VII-VIII საუკუნეებამდე იგი მეტ-ნაკლებად ინარჩუნებს პოზიციებს. ეს ფაქტი სხვადასხვა წყაროებით დასტურდება. ბიზანტიურ ტექსტებში დატივი აკუზატივის ადგილას გვხვდება. ასეთი მაგალითები ყველაზე ხშირია „წმინდა ექვთიმეს ცხოვრებაში“. კონიეში მოწხდარ ცვლილებებზე (მათ შორის დატივის გაქრობაზეც) შეიძლება ვიმსჯელოთ ელინისტური ეპოქის ეპიგრაფიკული ძეგლებისა და პაპირუსების მიხედვით. მაგრამ დიდი სიფრთხილეს საჭირო, რომ ერთმანეთისაგან ენაში მომხდარი ფონეტიკური თუ მორფოლოგიური ცვლილებები გადამწერთა შეცდომებისაგან განვასხვავოთ. ძალიან ხშირად გადამწერთა შორის არაბერძნული წარმომავლობის ადამიანებიც იყვნენ, რომელთაც ბუნებრივად ეპარებოდათ შეცდომები. ენობრივი ნეოტერიზმების გამოვლენისას ყველაზე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კონიეზე დანერილ ძველ და ახალ ალექსანდრიულ დატივის გაქრობის მაგალითები იშვიათია და აქა-იქ გვხვდება, შემდეგ უფრო სისტემურ ხასიათს იღებს და საბოლოოდ მთლიანად ქრება. თუმცა

⁸ ძველ ბერძნულში დატივის წინდებულების ფუნქციათა შესახებ იხ.: გორდეზიანი, რ., დარჩია, ი., შამანიდი, ს., 2001, 172-187.

⁹ Χατζηδάκης, Γ. Ν., Γλωσσολογικά έρευναί, Τόμος Β', Αθήνα 1977, 501.

¹⁰ Попова, Т. В., Византийская народная литература, Москва 1985, 30.

¹¹ გორდეზიანი, რ., დარჩია, ი., შამანიდი, ს., 2001, 176.

¹² Φλώρος, Α. Θ., Ιστορικό και συγκριτικό συντακτικό Αρχαίας, Νέας Ελληνικής Λατινικής, Αθήνα 1988, 101.

¹³ Ανδριώτης, Ν. Π., Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας, Θεσσαλονίκη 1995, 41.

დღეობით ახალ ბერძნულში დატივის ფორმები შემორჩენილია. მაგალითად, გაქვავებულ გამოთქმებში, მნიგნობრულ, საეკლესიო და სხვა ენაში. მაგალითად, ბნζα τῷ θεῷ, ἐνεῖντα τοῖς ἑκατό, τῷ πνεύματι) და ა. შ.

ეს ენა საფუძვლად დატივის გაქრობას? ამის მიზეზად ორი მოვლენა შეიძლება დავასახელოთ.

1. ისწრაფვის გამარტივებისაკენ — უნიფიკაციისაკენ.

2. მათეტიურიდან ენა ანალიტიკური ხდება.

ეს ენა ინდოევროპული ენა ვითარდებოდა ბრუნვების რაოდენობის მიხედვით. ბერძნულში ეს მკვეთრად იყო გამოხატული (შუა საუკუნეებში კრება დატივი, ხოლო მისი გაქრობის ტენდენციები უკვე კონინეში დაიწყო), ანალოგიური ტენდენცია ჩანს ახალ ბერძნულშიც. ბრუნვების რაოდენობა ტიპში მრავლობითი რიცხვის აკუზატივი ემთხვევა ნომინატივს. მრავლობითი რიცხვის გენეტივი ნაკლებად გამოიყენება, მხოლოდ რიცხვის მამრობითი სქესის -ας და -იჲ-ზე დაბოლოებული სახეების პარადიგმები (მაგალითად, πατέρας) შემოიფარგლება მხოლოდ მამრობითი ბრუნვის დაპირისპირებით დამატების ბრუნვასთან.

ეს ენა თანდათანობით აღწერთი ფორმების ფართო გამოყენების ტენდენცია ჩანს. დატივის შემთხვევაშიც უფრო ხშირია ანალიტიკური ფორმები. ამან გამოიწვია ჯერ დატივთან წინდებულის გამოყენება, რაც მათათავე ბრუნვის გარკვეული ფუნქციის დაკარგვას გულისხმობდა, მაგალითად, ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις), ხოლო შემდეგ დატივის საერთო გაქრობა და მის ნაცვლად წინდებულიანი აკუზატივის გამოყენება, (მაგალითად, Ἡ Μαρία πάβει ἕνα ποῦχο γιὰ τὸ παιδί της).

მათეტივის სახით შეიძლება გამოვთქვათ ვარაუდი, რომ ენა თავისი ბუნებრივი განვითარების მანძილზე გამარტივების შედეგად თავისი უფრო ანტიკური სახეს უბრუნდება. მაგალითად, წინარეინდოევროპული ენის ბრუნვის სისტემის ჩამოყალიბების პროცესში აკუზატივისა და დატივის დაბოლასცემად ერთი ფორმა გამოიყენებოდა. ამას ადასტურებს ძველი ბერძნული პირველი და მეორე პირის პრონომინალური ფორმები — მეგ.: *μουκ* (მე — ბრალდ., მიც.) *τυκ* (შენ — ბრალდ., მიც.). ეს ფორმები უკვე წინარეინდოევროპული ენის სისტემის უძველეს მდგომარეობაშია — როცა იყო ორი ძირითადი სახელადი მანარმოებელი, რომლებიც მკვიანებით სუბიექტური და საერთობიექტური ბრუნვების სახით გამოიყენებოდა. ამ ბრუნვების საშუალებით ხდებოდა ყველანაირი სინტაქსური თიერობა პრედიკატულ ფორმებთან. თვითონ დატივ-ლოკატივი უკვე მოგვიანებით, მას შემდეგ, რაც იშლება ბრუნვის ბინარული სის-

1. Thumb, A., Neugriechische Volkssprache, Strassburg 1910, 28; Schwyzer, E., Griechische Grammatik, Syntax und Syntaktische Stilistik, München 1966, 170.

ტიმა და ჩნდება უფრო რთული ბრუნების ტიპი. დატივის *-ei და ლოკატივის *-i დაბოლოებები ინდოევროპულში არის გარემოებითი ბრუნების ნიშნის ორი აბლაუტური ფორმა, შესაბამისად, აქტივისა და ინაქტივის კლასის სახელებთან. *-ei -ზე დაბოლოებული სახელები გამოხატავდნენ აქტივის კლასს, ხოლო *-i-ზე დაბოლოებულები ინაქტივის კლასს. ცალკეულ ინდოევროპულ ენაში დატივი გამოიყენება მხოლოდ პირისა პერსონიფიცირებული ობიექტების სახელებთან.¹⁵

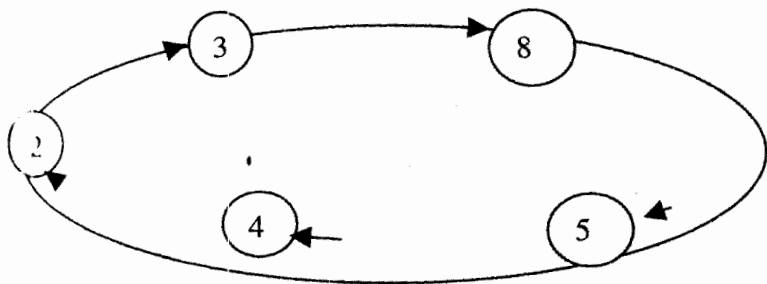
ამის შემდეგ ჩნდება საერთო ინდოევროპული რვაბრუნვიანი ბრუნების სისტემა, რომელიც ძველ ბერძნულში უკვე შეკვეცილი სახით გვხვდებიან; დატივი აქ გარდა საკუთარი ფუნქციებისა დამატებით საბრუნვის (ინსტრუმენტალისი, ლოკატივი, აბლატივი) ფუნქციას ასრულებს. დატივის გაქრობის შემდეგ გვრჩება ოთხბრუნვიანი სისტემა, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ბრუნვების გაქრობის ტენდენციას მორფოლოგიურ დონეზე ახალ ბერძნულშიც იჩენს თავს (მამრობითი სისსის -ας და -იჲ-ზე დაბოლოებული სახელების მაგალითზე), შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ, შესაძლოა, ისევ მივდივართ ბინარული სისტემისაკენ ანუ ქვემდებარისა და დამატების ბრუნვების დაპირისპირებისაკენ.

ბრუნვათა სისტემის ცვლილებები სქემის სახით ასე შეიძლება წარმოვაჩინოთ

წინარეინდოევროპული ენის უძველესი მდგომარეობა	2 ბრ.	Nom.	Acc.						
გარდაბალი პერიოდი, გარემოებითი ბრუნვის წარმოშობა	3 ბრ.	Nom.	Acc.	Dat. - Loc.					
წინარეინდოევროპული ბრუნების სრული პარადიგმა	8 ბრ.	Nom.	Acc.	Dat.	Gen.	Inst.	Loc.	Abl.	Voc.

¹⁵ Гамкрелидзе, Т. В., Иванов, В. В., Индоевропейский язык и индоевропейцы. Тбилиси 1984. 286.

ძველი ბერძნული ენა	5 ბრ.	Nom.	Acc.	Dat.	Gen.				Voc.
ახალი ბერძნული ენა	4 ბრ.	Nom.	Acc.		Gen.				Voc.
ხევა- რეუდო კარიანტი	2 ბრ.	Nom.	Acc.						

Svetlana Berikashvili

The Disappearance of Dative in Greek Language

The paper offers to the problem of disappearance of Dative in Greek language. We tried to elucidate the reasons of that process and expressed supposition, that the language during its historical development is returning to its initial form, as the result of simplification tendency. This supposition is based on the changing of the case system in Indo-European languages, particularly in Greek.